

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 1001.895:33-029:005.743):(005.336+005.939.21)(045)

Зиза О. О.,

кандидат економічних наук

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: 77zuzuka@mail.ru

ІНСТИТУТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У КОМАНДНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Zyza O. O.,

Candidate of Economic Sciences

Donetsk National University of
Economics and Trade
Named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: 77zuzuka@mail.ru

INNOVATIVE DEVELOPMENT INSTITUTES OF COMMAND ECONOMIC: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Мета. Розглянути і виявити переваги та недоліки досвіду створення інститутів, що сприяли інноваційному розвитку, у часи, коли Україна перебувала у складі СРСР, тобто у командній економіці.

Методи. Статистичний метод дослідження використано для аналізу обсягів виробництва, кількості об'єднань та підприємств в їхніх межах, комплексів різноманітних рівнів у СРСР. Визначаючи інститути інноваційного розвитку командної економіки застосовано узагальнюючий метод. Для визначення та аналізу переваг та недоліків інститутів інноваційного розвитку командної економіки було використано порівняльний метод та метод дедукції.

Результати. Досліджено функціонування виробничих об'єднань та комплексів різних рівнів як інститутів інноваційного розвитку командної економіки. Виявлено, що основним недоліком формування інститутів інноваційного розвитку командної економіки є значний контроль господарської діяльності з боку держави. Наукова новизна та практична значущість результатів дослідження полягає у аналізі інноваційної діяльності командної економічної системи крізь призму формування і функціонування специфічних господарських одиниць.

Ключові слова: командна економіка, виробничі об'єднання, виробничі комплекси, інститут, інновації

Постановка проблеми. Сучасний світ обирає інноваційний та технологічний тип розвитку, і Україна не виняток. Для ефективного застосування інновацій мають бути створені певні інститути, що дозволять спростити цей процес та дати позитивні результати, але для побудови нової економіки не слід заперечувати минулий досвід, краще використати і вдосконалити його.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика даної статті стосується періоду 60 – 80-их років ХХ століття. Радянські вчені: Громов В. И., Каменецький В. Я.,

В. И. Голіков, Баришніков А. С., Гранаткін Ю., Васильєв В. С., Чунтулов В. Т., Кривцова Н. С., Чунтулов А. В., Тюшев В. А., Безчасний Л., Онишко С., Решетова Т., Олійник Н., Доманевич Г. намагалися дати об'єктивну оцінку об'єднанням, що сприяли інноваційному розвитку командної економіки, але з плином часу погляд на минулі події змінюється, ситуація переоцінюється, тому є ґрунтом для подальших досліджень.

Метою даної статті є розглянути і виявити переваги та недоліки досвіду створення інститутів, що сприяли інноваційному розвитку в ті часи, коли Україна перебувала у складі СРСР, тобто у командній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, економіка колишнього СРСР – командна або соціалістична економіка – вирізнялася надзвичайною централізацією, концентрацією і спеціалізацією виробництва. В основі переважання такого виробництва саме у соціалістичній економіці лежала ідея про те, що продуктивні сили за умов соціалізму функціонують у формі великого машинного виробництва і відповідного рівня продуктивності праці.

Зазначимо, що соціалістичній економіці як новому, більш високому, ніж капіталістичній, рівню виробничих відносин, К. Маркс і Ф. Енгельс, основоположники марксизму і прихильники соціалізму, у своїх працях приписували наступні риси: усупільнення праці, велике машинне виробництво, електрифікація. Проте створення нового типу економічних і виробничих відносин неможливе “з чистого аркушу”. Комуністичне або соціалістичне господарство, на думку К. Маркса і його послідовників, виникає тоді, коли суспільне виробництво технічно та організаційно визріло для суспільного контролю, а, відповідно, і для зміни економічної системи. За умов капіталізму, по мірі концентрації капіталів, суспільне виробництво перестає бути стихійним, а контроль над ним зосереджується в руках великого приватного капіталу, “великі капіталісти побивають дрібних”, вартість основного капіталу за умов великомасштабного виробництва стає відносно нижчою, ніж за умов дрібномасштабного [1]. Тобто з'являються передумови для переходу до нового типу економічної системи – соціалізму, що заснована на переважанні високої концентрації капіталу і виробництва.

В. І. Ленін, ідейний натхненник розбудови соціалістичного суспільства і послідовник вчення К. Маркса, дотримувався думки про те, що “велике підприємство стає гігантським і планомірно, на основі точного обліку масових даних, організовує доставку початкового сирого матеріалу у розмірах $\frac{2}{3}$ або $\frac{3}{4}$ всього необхідного для десятків мільйонів людей... систематично організовується перевезення цієї сировини в найбільш зручні пункти виробництва, відокремлені іноді сотнями і тисячами верст один від одного... з одного центру розпоряджаються всіма стадіями послідовної обробки матеріалу для отримання цілої серії різновидів готових продуктів... розподіл цих продуктів здійснюється за єдиним планом між десятками і сотнями мільйонів споживачів”, а “дрібнотоварне виробництво щодня, щогодини народжує капіталізм” [2]. З цього В. І. Ленін вивів: соціалізм - це державно-капіталістична монополія, яка через революційний переворот і диктатуру пролетаріату спрямовується “на користь всього народу”. Так, згідно з думкою В. І. Леніна, “єдиною матеріальною основою соціалізму може бути велика машинна промисловість, здатна реорганізувати і землеробство” [3].

Із вищесказаного можна визначити, що велике виробництво є одним можливим і бажаним для соціалістичного, відмінного від капіталістичного рівня господарювання. Проте, наприклад, спроби реалізації даної концепції на практиці не дали очікуваних результатів, так як тенденція до концентрації капіталу виявилася не настільки всеосяжною. Оскільки одночасно виникали нові дрібні капітали, так званий базовий підприємницький прошарок.

Науковці, що досліджували розвиток виробництва, економію на його масштабах, вже після К. Маркса, розходяться у поглядах на ефективність великого виробництва.

Розглянемо особливості розвитку економіки СРСР і УРСР в плані реалізації поглядів на концентрацію капіталу як основу соціалістичної (командної) економічної системи і науково-технічного прогресу (інновацій).

У період 1960–1970 років, як відомо, у колишньому СРСР відбувалася господарська реформа. У цей час подальша концентрація і централізація виробництва були пов'язані із створенням виробничих об'єднань (комбінатів). Вони включали в себе підприємства, пов'язані одне з одним виробничою кооперацією із випуску продукції або комплексної переробки сировини, які розміщувалися в межах одного, а в окремих випадках, і декількох економічних районів. Крім того, до складу таких об'єднань входили науково-дослідні інститути і конструкторські бюро. Ці об'єднання в межах визначеної території зосереджували випуск усієї однорідної продукції в руках небагатьох або, навіть, одного виробника. Виробниче об'єднання за таких умов ставало «монополістом у розробці і випуску тієї чи іншої продукції на даній території» [4].

Процес створення галузевих виробничих об'єднань протікав доволі інтенсивно. Для прикладу наведемо такі цифри: у 1963 році їх налічувалося близько 150, у 1964 – 500, у 1965 – до 600, в середині 1966 року їх число перевищило 1200 [4].

Економічна реформа 1960 – 1970-х рр. дістала назву „Нова система господарювання”. Її ініціатори виходили з того, що, оскільки неможливо вирішувати всі народногосподарські питання у центрі, потрібно здійснювати часткову децентралізацію економіки. Утворення виробничих об'єднань у ті часи вважалося позитивним явищем, оскільки за умов централізованого регулювання економічних процесів вони спрощували управління промисловістю з боку відповідних галузевих міністерств. Об'єднання, головню, перебували на госпрозрахунку, оскільки міністерства передали їм значну кількість своїх оперативних функцій. Усе це сприяло спрощенню управління об'єднаннями.

Водночас окремі виробничі об'єднання почали входити до складу госпрозрахункових всесоюзних і республіканських промислових об'єднань, які являли собою головні галузеві управління міністерств.

У середньому одне республіканське промислове об'єднання (РПО) складалося із більше, ніж 20–30 юридично-самостійних виробничих об'єднань. На території колишньої УРСР функціонувало 65 РПО, з яких 4 мали у своєму складі 4 науково-дослідні інститути, 7 – проектно-конструкторські бюро, 6 – дослідні виробництва [5].

Крім переваг в управлінні, на думку радянських вчених, виробничі об'єднання мали позитивний вплив на ефективне забезпечення організаційної і економічної єдності техніки, виробництва і збуту, також комплексної розробки заходів щодо підвищення технічного рівня продукції. Об'єднання мали більш широкі можливості для маневрування матеріальними і грошовими засобами, для освоєння централізованих фондів, більш ефективного використання фонду розвитку виробництва.

Виробничі об'єднання та комбінати, їх ще називали «багатозаводськими підприємствами», переважали в економіці країни і у 1980-х роках. Так, на кінець 1984 року у промисловості СРСР функціонувало 4295 виробничих і науково-виробничих об'єднань, які давали близько 50% промислової продукції і об'єднували 18 507 підприємств [6].

Виробничі об'єднання мали чимало недоліків. У більшості випадків не вдавалося створити оптимальні виробничі і виробничо-наукові об'єднання, які б були здатні самостійно вирішувати складні технічні задачі, випускати і продавати на внутрішньому і зовнішньому ринку продукцію, що відповідає світовим стандартам.

Однією з причин такого стану речей було те, що більшість цих об'єднань створювалися формально, без урахування реальних технологічних зв'язків між підприємствами, що входили в них, зазвичай виробничі об'єднання створювалися на основі простої належності підприємств одній галузі чи розміщення їх на одній території.

Іншими причинами недоліків і неефективного функціонування об'єднань були їх однопрофільність і те, що плани виробництва для них розроблялися міністерствами, а не безпосередньо галузевими відомствами. Це гальмувало підвищення якості і ефективності виробництва. Такі підприємства були малодинамічними, нездатними швидко реагувати на зміни у попиту на внутрішньому і зовнішньому ринках. Їхнє монопольне положення на ринку стримувало технічний прогрес.

Тому вже наприкінці 1970-х – початку 1980-х років набула поширення ідея про поділ народного господарства на міжгалузеві і територіальні комплекси, які б базувалися на виробничих зв'язках між галузями та їхніми окремими підприємствами.

Що стосується міжгалузевих комплексів (МНК), то їх історію можна простежити з часу розробки плану ГОЕЛРО (1920–1925 рр.). Їхніми посередниками були великі галузеві комплекси (металургійний, що об'єднував підприємства з видобутку руди і виплавки металу; залізничний та ін.), що створювалися у роки перших п'ятирічок.

Міжгалузеві комплекси, на думку Бачуріна А. В., мали б посилити горизонтальні економічні зв'язки між підприємствами [7]. Вони мали б частково вирішити проблему однорідності продукції. Кооперація різних галузей дозволяла виробляти взаємозамінні (види транспорту, одягу, продуктів харчування) і взаємодоповнювані (сталь, пластмаса) продукти.

Специфіка міжгалузевих народногосподарських комплексів, як уважалося, полягала у тому, що основою їх організаційного оформлення є посилення виробничо-технічної залежності галузей, що їх складають, за рахунок поглиблення поділу праці [6].

Міжгалузеві народногосподарські комплекси включали такі групи галузей:

- профільюючі галузі, що виробляють основну продукцію комплексу як кінцеву, так і проміжну, якщо остання має вирішальне значення для виробництва кінцевої;
- ресурсні галузі, що виробляють сировину і матеріали;
- одностворювальні галузі, що постачали технічне обладнання, а також спеціалізовані галузі будівництва;
- алузі, що забезпечували функціонування комплексу і споживання його продукції: постачання і збут, спеціалізовані ремонтні підприємства, окремі об'єкти інфраструктури, спеціалізовані наукові і проектні організації.

У науковій думці тих часів не існувало єдиної класифікації міжгалузевих народногосподарських комплексів. Наприклад, А. Г. Аганбегян виокремлював 9 МНК, в інших джерелах вказано, що їх кількість була доведена до 15, потім до 20. Н. Н. Некрасов виділив 4 комплекси: паливно-енергетичний, сировинні галузі, обробні галузі і транспорт [11]. В УРСР офіційна статистика містила дані про такі міжгалузеві комплекси: паливно-енергетичний, металургійний, машинобудівний, хіміко-лісовий, будівельний, соціальний і агропромисловий.

У колишньому СРСР найбільш оформленим був агропромисловий комплекс. В його галузях у 1984 році було зайнято 45,4 млн. осіб, або 39% від числа робітників і службовців народного господарства. Середньорічна вартість його основних виробничих фондів у 1984 році становила 476 млрд. крб., або 32% всіх основних виробничих фондів країни. Обсяг продукції АПК у 1984 г. склав 395,2 млрд. крб., або 29% вартості валового суспільного продукту.

Зростання спеціалізації та кооперування виробництва посилило міжгалузеві зв'язки сільського господарства. Галузі, що входили до АПК, ділилися на 3 сфери. Перша сфера (на неї приходилося 15,2% об'єму продукції комплексу) включала галузі, що забезпечують АПК засобами виробництва. Це відповідні галузі машинобудування і ремонту сільськогосподарської техніки, капітальне будівництво в галузях АПК, виробництво різноманітних добрив і засобів захисту рослин, мікробіологічна промисловість. Друга сфера (45,6% обсягу продукції) містила сільське (в тому числі особисті підсобні господарства населення) і лісове господарство. Третя сфера (39,2% обсягу продукції) включала галузі, що забезпечують заготівлю, переробку сільськогосподарської продукції и доведення її до спо-

живачів (зокрема, продовольчу торгівлю и громадське харчування) [9]. Кількість підприємств агропромислового комплексу і обсяг випуску комплексу в кінці 1980-х показано в таблиці 1. – в УРСР обсяг виробництва в АПК становив у 1988 році 93,2 млрд. руб., а у 1989 році 99,2 млрд. руб.

Таблиця 1 – Обсяг виробництва і кількість підприємств агропромислового комплексу у СРСР за 1988-1990 рр.

Показники	1988	1989	1990
Обсяг виробництва АПК, млрд. руб.	465,8	478,6	483,0
Агропромислові комбінати, тис.	155	204	281
Агропромислові об'єднання, тис.	128	225	197
Агропромислові фірми, тис.	118	200	253

Примітка. Розроблено автором на основі [9,10].

У паливно-енергетичному комплексі на території колишньої УРСР у 1988 році функціонувало – 487 виробничих і науково-виробничих об'єднань, комбінатів і підприємств, у 1989 році – 486.

Міжгалузеві комплекси створювалися також на транспорті, у машинобудуванні та інших галузях економіки. Так, усі великі народногосподарські (крім територіально-виробничих) комплекси, групи однорідних і взаємозв'язаних галузей вважалися міжгалузевими комплексами.

Офіційна статистика не наводила інформацію про розвиток військово-промислового комплексу, проте він був найважливішим міжгалузевим комплексом в СРСР. Загалом частка військового бюджету у ВВП СРСР, за розрахунками ЦРУ, складала у 1970 році від 12 до 14%, у 1981– 14 до 16%, у 1985 – 15 до 17% [11].

У 1991 році в колишній УРСР, за оцінками МВФ, на підприємства, що виробляли і розробляли техніку військового призначення, припадало 10 – 15% загального обсягу промислової продукції, на оборонних підприємствах працювали понад 1 мільйон чоловік. Тут розміщувалося 700 підприємств оборонної промисловості СРСР [12].

Однією з форм концентрації у командній економіці на базі міжгалузевих комплексів стали міжгалузеві науково-технічні комплекси (МНТК).

Перші в колишньому СРСР МНТК було сформовано після XXVII з'їзду КПРС, тобто у 1986 році [13]. Ці комплекси були покликані «зосередити наукові сили і матеріально-технічні ресурси для розв'язання найважливіших науково-технічних проблем на головних напрямках НТП» [14].

Було створено усього 23 таких комплексів. Вони включали близько 500 організацій і підприємств, більш як 60 міністерств і відомств. На розвиток дослідно-експериментальних баз і виробництв МНТК за період 1986-1990 років було виділено 0,5 млрд. крб. централізованих державних капіталовкладень.

Через затягування організаційного періоду, нестачу наукового і технічного устаткування, виробничих потужностей для виготовлення зразків нової техніки, розвиток МНТК відбувався відносно повільно і не завжди вдало. Крім того, формування МНТК не мало достатньо розробленої теоретичної, організаційно-правової і нормативно-методичної бази.

МНТК, крім всього іншого, не мав змоги працювати ефективно через все ту ж відомість, двоїтий характер адміністративного підпорядкування підприємств і організацій, що входили до нього, та з інших причин. МНТК носило «характер примусової асоціації, діяльність якої побудована на декларативно-нормативних актах, що не забезпечують її нормального функціонування» [15].

Але все ж таки окремі МНТК досягли певного успіху, зокрема розробки МНТК “Термосинтез” були впроваджені на 25 підприємствах. Окремим МНТК вдалося збільшити обсяг виробництва продукції на основі здійснених наукових досліджень тощо. Переважно успіх цих комплексів пояснюється тим, що вони були сформовані на базі великих науково-технічних комплексів, що стали головними організаціями МНТК. Вони організували інші підприємства і організації, які залучали для виконання відповідних завдань.

У галузевій структурі радянської економіки концентрація і централізація виробництва здійснювалася ще й у формі створення територіально-виробничих комплексів (ТВК). Основою їх виникнення була інтеграція підприємств різних галузей, пов'язаних між собою використанням спільних умов відтворення. Окремо ТВК являв собою сукупність підприємств, що функціонували на певній території, і між якими мала місце територіальна кооперація праці [6].

Звичайно, створення таких комплексів підтримувалося державою, тому що, як вже згадувалося раніше, надавалася перевага великим промисловим центрам перед дрібними, централізованому розміщенню продуктивних сил перед розосередженням.

Територіальна близькість підприємств, їхнє скупчення в одному пункті стали передумовою їхньої кооперації у спільному використанні території, природних ресурсів, інфраструктури і робочої сили. Функціонування територіальних комплексів підсилювало залежність виробництва від місцевих ресурсів, що спричиняло зростання масштабів використання останніх [6].

Територіально-виробничі комплекси, такі як: Західно-Сибірський, Кансько-Ачинський, Зони Курської магнітної аномалії, зони БАМ та інші забезпечували у 1980-і роки практично весь загальносоюзний приріст видобутку нафти, газу, залізної руди, значну частину приросту виробництва електроенергії. У 1983 році вони виробляли 7,2 % обсягу електроенергії, 63% – обсягу нафти, 55% – обсягу газу, 19% – обсягу залізної руди [10].

Територіально-виробничі комплекси забезпечили поглиблення технологічних зв'язків виробництва і галузі через поєднання послідовних стадій обробки продукту, комплексного використання сировини, відходів, трудових ресурсів, соціальних і економічних факторів. Використання можливостей кожного регіону дозволило застосовувати раніше неефективні види сировини і палива. Підвищення рівня економічного освоєння території, з одного боку, поглиблювало спеціалізацію регіону, з іншого – посилювало його комплексність за рахунок збільшення кількості підгалузей і залучення у виробництво нових природних і трудових ресурсів.

Очевидно, розвиток міжгалузевих, територіально-промислових комплексів мав до певної міри позитивний вплив на функціонування радянської економіки, особливо промисловості. Насамперед, це стосувалося міжгалузевих науково-технічних комплексів, оскільки вони були покликані сприяти впровадженню нововведень у виробництво, тобто стимулювати науково-технічний прогрес.

Але на даному фоні збільшувалося число міністерств і створювалася велика кількість галузевих главків, що не сприяло ефективному функціонуванню ні підприємств, ні об'єднань, ні комплексів. Так, через відомчі бар'єри на шляху створення міжгалузевих виробничих і науково-виробничих об'єднань, а також з багатьох інших причин, що стосувалися спрощення управління ними, уряд дійшов висновку про необхідність створення нового, надгалузевого рівня управління. На XXVI з'їзді КПРС відзначалося, що в ході вирішення задачі створення системи управління групами однорідних галузей (паливно-енергетичних, транспортних, виробництва і переробки сільськогосподарської продукції й ін.) одночасно з підвищенням ролі і відповідальності галузевих міністерств у Держплані СРСР було створено міжгалузеві комплексні підрозділи. Створення згаданих підрозділів було документально закріплене у 1982 р. новим положенням про Держплан СРСР, що змінив його структуру. Вони одержали статус управлінь із комплексного планування груп взаємозалежних галузей. До їхнього складу увійшли відповідні галузеві і зведені відділи.

Система міжгалузевих комплексів, що знайшла відображення в новій структурі Держплану СРСР, включала агропромисловий, паливно-енергетичний, будівельний комплекси, а також комплекси конструкційних матеріалів, знарядь праці (машинобудівний), товарів народного споживання, галузей інфраструктури.

Деякими міністерствами також зводилися відомчі бар'єри, коли мова йшла про доцільність створення об'єднань з підприємств різних міністерств, але у виробничо-технічному відношенні однотипних чи тісно зв'язаних один з одним, зважаючи на визначення, що «інститут – це своєрідна форма людської діяльності, заснованої на чітко розробленій ідеології, системі правил і норм, а також розвинутому соціальному контролю за їх виконанням» [16].

Зазначені вище виробничі об'єднання (комбінати), госпрозрахункові всесоюзні і республіканські промислові об'єднання (головні галузеві управління міністерств), міжгалузеві і територіальні комплекси, міжгалузеві науково-технічні комплексоможна вважати інститутами інноваційної діяльності, тому їхнє функціонування будувалося на чіткій ідеології концентрації і централізації капіталу соціалістичної (командної) економіки. До того ж, до процесів їх створення вироблялися норми і правила, що мали сприяти, крім усього, і науково-технічному прогресу, а простіше інноваційному розвитку економіки СРСР. І, однозначно, мав місце як соціальний, так і загальнодержавний контроль за виконанням зазначених норм і правил.

Висновки. Отже, в командній економіці СРСР ефективне функціонування інститутів інноваційного розвитку гальмувалося за рахунок відомчих бар'єрів різноманітних органів державного управління. Таким чином, нехай в зазначених умовах і переважали великі підприємства, проте особливості господарювання та його контролю не сприяли інноваціям.

Список літератури / References

1. Негиши Т. История экономической теории: Учебник / Пер. с англ. под ред. Л. Любимова и В. Автономова. - М.: АО Аспект-пресс, 1995 – 462 с.
Negishy, T. (1995), *Istoriya ekonomicheskoy teorii*: [History of economic theory]. Moscow, Aspekt-press Publish, 462 p.
2. Ленин В. И. Полное собрание сочинений. В 55-ти томах. – М.: Издательство политической литературы, 1970. – Т. 27. – 654 с.
Lenin, V. Y. (1970), *Polnoye sobraniye sochineniy. V 55-ti tomakh* [Complete set of works in 55 Volumes]. Moscow.: Polytycheskaia lyteratura Publish,. – Vol. 27. – 654 p.
3. Ленин В. И. Полное собрание сочинений. В 55-ти томах. – М.: Издательство политической литературы, 1970. – Т. 44. – 725 с.
Lenin, V. Y. (1970), *Polnoye sobraniye sochineniy. V 55-ti tomakh* [Complete set of works in 55 Volumes]. Moscow.: Polytycheskaia literatura. Publish,. – Vol.44. – 725 p.
4. Громов В. И., Каменецкий В. Я. Производственные объединения в СССР – М.: «Экономика», 1967. – 166 с.
Gromov, V. I., Kamenetskiy, V. Ya. *Proizvodstvennyye obedineniya v SSSR* [Productive unifications in USSR]. Moscow: «Ekonomika» Publish. 166 p.
5. Промышленные объединения: В 2-х томах. / Отв. ред. В. И. Голиков – К.: Наукова думка, 1985. – Т. 1. – 542 с.
Promyshlennyye obyedineniya: V 2 tomakh. Otvetstvennyy redaktor V. I. Golikov [Industrial association in 2 Volumes. Executive editor V. I. Golikov]. Kyiv: Naukova dumka Publish. Vol. 1. 542 p.
6. Содержание и структура единого народно хозяйственного комплекса СССР / Отв. редактор В. В. Куликов, АН СССР, Институт экономики – М.: Наука, 1986. – 229 с.

Soderzhaniye i struktura edinogo narodno khoziaystvennogo kompleksa SSSR. Otvetstvennyy redaktor V. V. Kulikov. (1986), [The content and structure of a single economic complex of the USSR Executive editor V. V. Kulykov] AN SSSR. Institut ekonomiki [AN USSR]. Moscow: Nauka Publish. 229 p.

7. Бачурин А. В. Рынок в СССР: становление, регулирование – М.: Экономика, 1991. – 316 с., с. 156.

Bachurin, A. V. (1991), *Rynok v SSSR: stanovleniye, regulirovaniye* [Market in the USSR: the formation, regulation]. Moscow: Ekonomika Publish. 316 p.

8. Барышников А. С., Гранаткин Ю. Проблемы развития межотраслевых комплексов и объединений. – Л.: Издательство ЛГУ, 1988. – 240 с.

Baryshnikov, A. S., Granatkin, Yu. (1988), *Problemy razvitiya mezhotraslevykh kompleksov i obyedineniy* [Problems of development of inter branch complexes and unifications]. Leningrad: LNU Publish. 240 p.

9. СССР в цифрах в 1990 году: Краткий статистический сборник / ЦСУ СССР – М.: Финансы и статистика, 1991. – 245 с.

SSSR v tsifrakh v 1990 godu: *Kratkiy statisticheskiy sbornik. TsSU SSSR SSSR (1991), [USSR of 1990 in figures: Short statistical abstract]. Fynansy i statystyka [Finance and statistics]. Moscow. 245 p.*

10. СССР в цифрах в 1988 году: Краткий статистический сборник / ЦСУ СССР – М.: Финансы и статистика, 1989. – 234 с.

SSSR v tsifrakh v 1988 godu: *Kratkiy statisticheskiy sbornik. TsSU SSSR SSSR (1989), [USSR of 1988 in figures: Short statistical abstract]. Fynansy i statystyka [Finance and statistics]. Moscow. 234 p.*

11. Васильев В. С. Советская экономика на рубеже 90-х годов: американские оценки // США: экономика, политика, идеология. – 1991. - № 1. – С. 26-35., с. 29.

Vasilev, V. S. (1991), *Sovetskaya ekonomika na rubezhe 90-h godov: amerikanske otsenki* [Soviet economy at the turn of the 90s: the US assessment]. SShA: ekonomika, politika, ideologiya [USA: economic, politics, ideology]. No. 1. p. 29.

12. Чунтулов В. Т., Кривцова Н. С., Чунтулов А. В., Тюшев В. А. Экономическая история СССР. Учебник для вузов. – М.: Высшая школа, 1987. – 368 с., с. 295.

Chuntulov, V. T., Kryvtsova, N. S., Chuntulov, A. V., Tiushev, V. A (1987), *Ekonomicheska yaistoriya SSSR. Uchebnik dlya vuzov* [Economic History of the USSR. Textbook for high schools.]. *Vysshaya shkola. [High school]. 368 p.*

12. Постановление Совета Министров Украинской ССР „О задачах советских и хозяйственных органов республики, вытекающих из решений XXVII съезда КПСС, а также решений XXVII съезда Компартии Украины и мартовского (1986 г.) Пленума ЦК Компартии Украины, и мероприятиях по их выполнению” № 130 от 14 апреля 1986 г.

The Council of Ministers of the Ukrainian SSR (1986) Resolution "On the tasks of government and economic authorities of the Republic, emanating from the XXVII Congress of the CPSU, as well as making XXVII Congress of the Communist Party of Ukraine and the March (1986) Plenum of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, and measures to implement them," no. 130 .

13. Безчасний Л., Онишко С., Решетова Т., Олійник Н., Доманевич Г. Економічні методи господарювання в міжгалузевих науково-технічних комплексах // Економіка Радянської України – 1988. – №11. – С. 33 – 39, с. 33.

Bezchasnyi, L., Onyshko, S., Reshetova, T., Oliinyk, N., Domanevych, H. (1988), *Ekonomichni metody hospodariuvannia v mizhhaluzevykh naukovo-tekhnichnykh kompleksakh* [Economic methods of management in inter branch scientific and technical complexes]. *Ekonomika Radianskoi Ukrainy [Soviet Ukraine Economic]. No.11. P. 33 – 39.*

14. Решетова Т. Плановое регулирование МНТК в условиях формирования рыночной экономики // Экономика Советской Украины. – 1990. – №12. – С. 62– 66.

Reshetova, T. (1990), *Planovoe regulirovanie MNTK v usloviyah formirovaniya ryinchnoy ekonomiki* [Planned regulation IRTC in the conditions of market economy]. *Ekonomika Sovetskoj Ukrainyi* [Soviet Ukraine Economic]. No 12. P. 62 – 66.

15. Фролов С.С. Соціологія. Підручник. Для вищих навчальних закладів. М.: Наука, 1994 – 256 с.

Frolov, S. S. (1994), *Sotsiologhiia. Pidruchnyk. Dlia vyshchych navchalnykh zakladiv* [Sociology. Textbook for higher education institution]. Nauka Publish. Mocsow. 256 p.

Дата надходження авторського оригіналу в редакцію: 19. 12. 2016 р.

Цель. *Рассмотреть и выявить преимущества и недостатки опыта создания институтов, способствующих инновационному развитию, во времена, когда Украина входила в состав СССР, то есть в командной экономике.*

Методы. *Статистический метод исследования использован для анализа объемов производства, количества объединений и предприятий в их пределах, комплексов различных уровней в СССР. Определяя институты инновационного развития командной экономики применены обобщающий метод. Для определения и анализа преимуществ и недостатков институтов инновационного развития командной экономики были использованы сравнительный метод и метод дедукции.*

Результаты. *Исследовано функционирование производственных объединений и комплексов разных уровней как институтов инновационного развития командной экономики. Выявлено, что основным недостатком формирования институтов инновационного развития командной экономики является значительный контроль хозяйственной деятельности со стороны государства. Научная новизна и практическая значимость исследования заключается в анализе инновационной деятельности командной экономической системы через призму формирования и функционирования специфических хозяйственных единиц.*

Ключевые слова: *командная экономика, производственные объединения, производственные комплексы, институт, инновации*

Objective. *The main objective is to consider and to identify the advantages and disadvantages of institutions creating experience that contributed to innovative development, at a time when Ukraine was the part of the USSR, in a command economy.*

Methods. *For analyzing production volumes, the number of organizations and companies in their range, complexes of various levels in the USSR the statistic method was used. Defining innovation development institutes of command economy the synthesis method was used. To determine and to analyze the innovation development institutions advantages and disadvantages of command economy the comparative method and the method of deduction were used.*

Results. *The industrial unifications and complexes of various levels as innovative institutions of a command economy were studied. It was revealed that the main forming innovative development institutes disadvantage of command economy is a significant economic activity control by the government. The scientific novelty and practical significance of the results of the investigation is the analysis of innovation command economic system activity in the light of the formation and functioning of specific business units.*

Keywords: *command economy, industrial unifications, industrial complexes, institute, innovation*